

Jurgis PAKERYS  
Vilniaus universitetas

## ESAMOJO LAIKO FORMANTAS *-st-* IŠVESTINIUOSE LIETUVIŲ KALBOS VEIKSMAŽODŽIUOSE<sup>1</sup>

**1. Įvadinės pastabos.** Šiame straipsnyje aptariami išvestiniai lietuvių kalbos veiksmažodžiai, kurių struktūroje išlikęs pamatinio veiksmažodžio esamojo laiko formantas *-st-*, pvz.: *vargst-áuti* : *vařgti*, *vařg-st-a*, *vařgo*; *rūkst-éti* : *rūkti*, *rūk-st-a*, *rūko*; *linkst-úoti* : *liñkti*, *liñk-st-a*, *liñko*. Pagrindiniai tyrimo tikslai yra du: (1) naudojantis LKŽ<sup>2</sup> duomenimis, aprašyti minėto tipo veiksmažodžius, nurodyti jų priesagas ir darybos reikšmes; (2) aptarti šių duomenų svarbą deverbatyvinei priesagos *-styti* kilmės hipotezei.

Straipsnyje laikomasi tokios tvarkos: pradžioje apžvelgiami įvairūs esamojo laiko kamienų pamatuoti vediniai (2), pristatomos priesagos *-styti* kilmės hipotezės (3) ir tada pereinama prie medžiagos analizės, išdėstytos pagal priesagas abėcėlės eile: *-(st)-auti* (4.1), *-(st)-enti* (4.2), *-(st)-ėti* (4.3), *-(st)-inėti* (4.4), *-(st)-inti* (4.5), *-(st)-yti* (4.6), *-(st)-oti* (4.7) ir *-(st)-uoti* (4.8); pabaigoje teikiamos išvados (5).

**2. Esamojo laiko kamienų pamatuoti vediniai.** Lietuvių kalbos veiksmažodžio esamojo laiko kamienas su kitais kamienais gali sutapti (plg.: *sėk-a* : *sėk-ti*, *sėk-ė*; *lāk-a* : *lāk-ti*, *lāk-ė*; *sùp-a* : *sùp-ti*, *sùp-o*) arba nuo jų skirtis.

Nepriesaginių veiksmažodžių kamienų skirtumai esti: (1) supletyviniai: (a) kamienai fonologiškai tolimi (stiprusis supletyvizmas, plg.: *ēs-ti*, *yr-à* : *bū-ti*, *bùv-o*), (b) kamienai fonologiškai panašūs, bet jų skirtumai nereguliarūs (silpnasis supletyvizmas, plg.: *dēd-a* : *dé-ti*, *dé-jo*; *dúod-a* : *dúo-ti*, *dāv-ė*; *vėrd-a* : *vìr-ti*, *vìr-ė<sup>2</sup>*); (2) apofoniniai (plg.: *gēn-a* : *giñ-ti*, *gìn-ė*; *lēk-ia* : *lēk-ti*,

<sup>1</sup> Šia tema 2006 m. rugsėjo 15 d. skaitytas pranešimas Tarptautinėje Kazimiero Būgos konferencijoje Vilniaus universitete. Nuoširdžiai dėkoju konferencijos dalyviams ir straipsnio recenzentams už pastabas, į kurias stengiausi atsižvelgti.

<sup>2</sup> Esamojo laiko kamienai *ded-* ir *duod-* istoriškai yra reduplikaciniai (nors *duod-* ir nereguliarus), žr.: Stang 1942, 21t.; Kortlandt 1989, 108; LIV<sup>2</sup> 89, 118; Jasanoff 2003, 67<sup>8</sup> ir kt. Sinchroniškai čia galima išvelgti silpnąjį kamienų supletyvizmą. Santykis tarp *duo-* ir *dav-* nėra išimtinis, nes tokia kaita veikia dar vieną šaknį (*šlúo-ti* : *šlāv-ė*)

*lėk-ė; vāg-ia : vōg-ti, vōg-ė*); (3) formantiniai (be tematinio balsio ir (ar) galūnės, esamojo laiko kamieną žymi tam tikras formantas: (a) *-n-* (įterpiamas į šaknį arba jungiamas po jos, plg.: *te-ñ-k-a : tēk-ti, tēk-o; gáu-n-a : gáu-ti, gāv-o*); (b) *-st-* (plg. *tiřp-st-a : tiřp-ti, tiřp-o*); (c) *-j-* (tarp balsių išlieka, o priebalsius prieš nepriešakinės eilės balsius minkština arba keičia afrikatomis, plg.: *jó-j-a : jó-ti, jó-jo*<sup>3</sup>; *āria {ar-j-a} : ār-ti, ār-ė, úodžia {úod-j-a} : úos-ti, úod-ė*)).

Priesaginių veiksmažodžių kamienai gali skirtis priesagos forma (kartais jos raiška esti nulinė arba, aiškinant kitaip, tos morfemos kai kuriuose kamieniuose tiesiog nėra), plg.: *balt-úo-ti, balt-úo-ja : balt-āv-o; tek-ė-ti, tek-ė-jo : tēk-(o)-a; kent-ė-ti, kent-ė-jo : keñč-(o)-ia; raud-ó-ti, raud-ó-jo : ráud-(o)-a; iešk-ó-ti, iešk-ó-jo : iešk-(o)-o; dar-ý-ti, dār-(o)-o, dār-(o)-ė* ir kt.<sup>4</sup>

Žodžių darybos tyrėjai, atsižvelgdami į minėtus veiksmažodžių kamienų skirtumus, pastebėjo, kad kartais galima nustatyti, kuris iš jų eina pamatiniu. Darinių, paremtų esamojo laiko kamienais, lietuvių kalboje pasitaiko palyginti retai, plg.: *ded-ėklė* ‘dedanti, dėslī višta’ (: *dēd-a*), *verd-ėnė, -is* ‘versmė, šaltinis’ (: *vérd-a*), *dúod-ingas* ‘kuris lengvai duoda, dosnus’, *dúod-lioti* ‘davinėti’ (: *dúod-a*), *es-ýbė* ‘būtybė; esmė; buvimas ir kt.’, *es-imas* ‘buvimas; būtybė ir kt.’, *es-mė* ‘vidinis dalyko pagrindas, svarbuma’ (: *es-ù, ės-ti*), *kerpavilnis* ‘kieno vilnos kerpamos’ (: *keřp-a* šalia *kiřp-ti, kiřp-o*), *līm-p-alas* ‘lipni medžiaga’ (: *li-m-p-a*), *dumb-urys* ‘duburyš’ (: *du-m-b-a*), *prant-nūs* ‘supratingas, išmanus’ (: *(su)pra-ñ-t-a*), *skrand-nūs* ‘gerai skrendantis, skrajus’ (: *skre-ñ-d-a*), *kánk-inti(s)*

---

ir pakankamai dažną priesagą *-uo-* (*-uo-ti : -av-o*). Todėl kaitą *uo* : *av* yra siūlyta laikyti automatine (A n d r o n o v 1999, 85). Formoje *vérd-a* istoriškai skiriamas esamojo laiko kamienas *-da-* (\**-d<sup>h</sup>e/o-*), žr.: S t a n g 1942, 140-143; 1966, 336. Tai vienintelis tokio tipo veiksmažodis lietuvių kalboje, todėl sinchroniškai labiau pagrįsta išvelgti silpnąjį supletyvizmą nei skirti unikalų esamojo laiko formantą.

<sup>3</sup> Kaip matyti, būtojo kartinio laiko kamienne irgi gali būti /j/, bet čia ši fonema tėra pobalsinio būtojo kartinio laiko alomorfo dalis (jei įeitu į morfemos sudėtį, turėtų veikti priebalsius prieš nepriešakinės eilės balsius).

<sup>4</sup> Plačiau apie sinchroninę tokių veiksmažodžių interpretaciją žr.: A n d r o n o v 2000; P a k e r y s 2003. Veiksmažodžių tipo *-yti, -o, -ė* būtojo kartinio laiko kamienne priesagos alomorfas (nors jo foneminė raiška ir nulinė) turi galią priebalsius minkštinti arba keisti afrikatomis prieš nepriešakinės eilės balsius – tai rodo veikianosios rūšies dalyviai, plg.: *ēm-ė : ēm-us-į*, bet *dār-(o)-ė : dār-(o)-us-į (dāriusį)* (plg. apie tokią morfemų ypatybę DLKG<sup>4</sup> 48t.). Nuoširdžiai dėkoju prof. Aleksui Girdeniui, 2005 m. atkreipusiam į tai mano dėmesį; ankstesniame straipsnyje (P a k e r y s 2003) ši alomorfo ypatybė neaprašyta.

‘daryti, kad pakaktų’ (: *(pa)ka-ñ-k-a*), *kniùmp-intis* ‘klauptis ir nulenkti veidą iki žemės’ (: *kniu-m-p-a*), *ténk-inti* ‘vykdyti norą, pageidavimą; taupyti, tausoti ir kt.’ (: *(už)te-ñ-k-a*; dar plg. *tìkti*, *te-ñ-k-a* LzŽ šalia labiau paplitusio *ti-ñ-k-a*), *tìnk-inti* ‘taikyti’ (: *ti-ñ-k-a*), *snìng-nóti* ‘tarpais ar pamažu snigti’ (: *sni-ñ-g-a*), *driùmb-a*, *driùmb-is* ‘kas sudribęs, stambus, storas ir kt.’ (: *dri-ñ-b-a*), *kimbùs* ‘priekabus’ (: *ki-ñ-b-a*), *klump-ùs* ‘kuris dažnai klumpa’ (: *klu-ñ-p-a*), *limp-ùs* ‘kuris limpa, lipus’ (: *li-ñ-p-a*) ir kt. (Urbutis 1978, 191, 197t.; reikšmės teikiamos remiantis LKŽ<sup>e</sup>).

Bent kai kuriais iš panašių atvejų galima išvelgti archajišką darybos procesą. Sakysim, tokio reiškinių pavyzdžiais Saulius Ambrazas laiko senuosiuose raštuose ir tarmėse pasitaikančius vedinius su priesaga *-imas* (vienu atveju ir *-ymas*), pvz.: *bústymas* ‘gyvenimas’ Zt, ‘pavidalas’ DP 218<sub>29</sub><sup>5</sup> (: *bú-st-a*<sup>6</sup>), *kvepìmas* ‘kvapas’ Zt (: *kvēp-ia*; kiti kamienai su priesaga: *kvep-é-ti*, *-é-jo*), *penìmas* ‘penėjimas’ Zt (: *pēn-i*, *penéti*, *-éjo*), *tekìmas* ‘tekėjimas (saulės)’ Lz (: *tēk-a*, *tekéti*, *-éjo*); *imimas* ‘ėmimas’ SD<sup>3</sup> 403 (: *im-a*, *iñti*, *ēmē*), *padedìmas* ‘padėjimas, pagalba’ DP 578<sub>24</sub> (: *pàded-a*), *duod-imas* ‘davimas’ SD<sup>1</sup> 20 (: *dúod-a*), *atmenìmas* ‘at(si)minimas’ SD<sup>3</sup> 365 (: *àtmen-a*; *atmiñti*, *atminē*); *skrend-imas* ‘skridimas’ SD<sup>1</sup> 74 (: *skre-ñ-d-a*), *trunk-imas* ‘užtrukimas’ SD<sup>3</sup> 173 (: *tru-ñ-k-a*), *judìmas* ‘barimas’ SD<sup>3</sup> 64 (: *jùd-a* ‘bara’ (SD<sup>1</sup> 71), *judéti*, *-éjo*), *esimas* ‘buvimas’ BB Job 8,19 (: *ēs-ti*), *pagendìmas* VlnE 110<sub>17-18</sub> (: *page-ñ-d-a*), *pakankìmas* ‘pakakimas’ MT 88<sub>V17</sub> (: *paka-ñ-k-a*), *paliaujìmas* ‘paliovimas’ Mž 47<sub>9</sub> (: *paliáuj-a*, *paliáuti*, *palióvē*), *kerštaujìmas* Mž 35<sub>15</sub> (: *kerštáuj-a*, *kerštáuti*, *-āvo*), *pūliuojìmas* ‘pūliavimas’ SD<sup>3</sup> 378 (: *pūliúoj-a*, *pūliúoti*, *-āvo*), *švilpuojìmas* ‘švilpavimas’ SD<sup>1</sup> 13 (: *švilpúoj-a* (*švilpuoj-a*), *švilpúoti*, *-āvo*) ir kt. (A m b r a z a s 1993, 21-25).

Veiksmažodžių, kurie būtų aiškiai pamatuoti esamojo laiko kamienų, taip pat nėra daug. Anksčiau jau buvo paminėti keli atvejai su išlaikytu intarpu, juos (išskyrus *snìngnóti*) yra nurodęs ir Kazimieras Būga: *ténkinti*, *pakánkinti*, *jtìnkinti* (B ū g a 1959, 446; plg. S k a r d ž i u s 1943, 542t., 544t.). Prie šių pavyzdžių dar galima pridėti vieną veiksmažodį iš Gotfrydo Ostermejerio gramatikos: *apjėkinu* ‘ich mache blind’ OsG 73 (***apjank-inti*** : *apja-n-k-a* < \**api-a-n-k-a*; į LKŽ<sup>e</sup> šis veiksmažodis neįtrauktas, plg. tik *apjākinti*).

Iš esamojo laiko kamieno *verd-* turi būti padaryti šie vediniai (LKŽ<sup>e</sup> medžiaga): ***verd-énti*** ‘sroventi’ (d.), ***vérd-inti*** ‘pasirūpinti, kad būtų kas verdama’ ([K],

<sup>5</sup> Rašyba nerodo priesagos balsio kiekybės, bet galima remtis Zt pavyzdžiu. LKŽ<sup>e</sup> atstatomas trumpasis balsis.

<sup>6</sup> Apie šios retos formos paplitimą žr. LKA 3 91, žemėlapis nr. 84.

KŽ, N, M.Unt.; *į*- KŽ, N, [K]), **verd-inėti** ‘paprastai (dažnai) virti’ (Lkv; iš-<sup>7</sup> DrskŽ; *per*- Kb) (plg.: *vir-dinti*, *vir-dinėti* : *vir-ti*). Kamienais *ded-* ir *duod-* gali remtis šie vediniai: **dėd-inti** ‘daryti, kad dėtų (kiaušinius)’<sup>8</sup> (Kv, LzP, Sr; refl.: Jn, Jrb; iš- Šts; *pra*- Užv; *pri*- Brs; *su*- Krš, KlvrŽ, Šts, refl.: Als) (plg. *dė-dinti* : *dė-ti*); **dúod-inti** ‘pasirūpinti, kad duotų’ (BB Sam 27,5; *ati*- S.Dauk., Šv; *į*- S.Dauk., Šts, Ns 1848,2; iš- J.Jabl., SE 87; *nu*- LT I 64, J; *pa*- rš.; *par*- C I 644, J, refl.: Ns 1832,9; *išpar*- prš.), **dúod-yti** (*duod-ýti*), *-o*, *-ė* ‘duoti, davinėti’ (Rod; *į*- Pls; *pa*- Grv; *par*- Šč, Dbč, Grv; *per*- Rod; *prisi*- Grv), **duod-inėti** ‘davinėti’ (K, DP 287, R, J, Brsl, PK 95; *ati*-, *ata*- Zt, DP 209; *įsi*- (d.) Pls, Rod, DP 414; iš- Mrp, DP 608; *nu*- Zt, DP 304, refl.: Zt; *pa*- R, Lz, Azr, DP 582; *par*- R 365, Arm, Mrp, Zt, refl.: Šč; *išpar*- Rod, Šč; *pri*- DP 526; *už*- Pron, Aru 28 (Dv), DP 541) (plg. ir jau minėtą *dúod-lioti*<sup>9</sup>). Tiesa, yra žinoma, kad priesagos *-dinti* veiksmažodžiai dažniau vedami iš bendraties kamieno (*dary-dinti* : *dary-ti*, *dār-o*, *dār-ė*)<sup>10</sup>, todėl ir *dúodinti* gali būti skaidomas *dúo-dinti* (plg. ir *dúo-dyti* šalia (*at*)*saký-dyti*, *duo-dinėti* šalia *staty-dinėti*).

Ne vienas tyrėjas yra atkreipęs dėmesį ir į tai, kad kai kurių lietuvių kalbos veiksmažodžių priesagų priebalsis /d/ (*-dė-ti*, *-din-ti*, *-dy-ti*, taip pat būtojo dažninio laiko *-dav-*, pusdalyvio *-dam-*) greičiausiai yra kilęs iš esamojo

<sup>7</sup> Toliau čia duodami tik priešdėlinių ar sangrąžinių veiksmažodžių šaltinių sutrumpinimai, kad būtų matyti paplitimas, o reikšmės trumpumo dėlei praleidžiamos (nors kartais jos ir įvairuoja).

<sup>8</sup> Į šį pavyzdį dėmesį atkreipė ir Jaunius 1911, 156.

<sup>9</sup> LKŽ<sup>e</sup> nurodomas ir *priduodliuoti* ‘priskirti’, iliustruotas tokiu pavyzdžiu: *Macį juodžiniškąją priduodliavo* MT 131. Iš tikrųjų čia išvelgtina būtojo dažninio laiko forma su priesaga *-dlav-*: *Kurie klaiojmai apie Chrikschta jra kaltintini ir atmeštini alba wengtini? 1. Pirmiaufei / Popiezifchkiu / kurie daugi paiku ir nenaudingu ceremoniu / be iokia Diewa žodezia / Chrikschtui prideia / kurioms maci uđziniſchkaie pridŭdlawa* MT 132<sup>9-16</sup> – *Qui errores de Baptismo damnandi et fugiendi sunt? Primŭm, Pontificiorum, qui multas inep-tas et inutiles ceremonias, sine omni verbo DEI, Baptismo addiderunt, quibus vim magicam tribuerunt* (Michelini 1997, 332t.). Kaip būtojo dažninio laiko pavyzdys, ši forma nurodoma Palionio (1967, 136), o į LKŽ pateko iš senesnių šaltinių (Bezzenberger 1877, 317): ten 117 p. nurodyta minėtoji MT lytis, o ja remiantis atstatytas veiksmažodis *\*pridŭdlŭti* ‘beimessen’ (‘priskirti’); žodynylyje (p. 317) leksema pateikta jau be žvaigždutės ir su nuoroda į Neselmano (Nesselmann) žodyno 147 p., kur aprašomas tik nepriesaginis veiksmažodis *pridŭoti* (*pridŭmi*).

<sup>10</sup> Bet plg. kitų kamienų pamatuotus *káus-dinti* {*kaust-dinti*} : *káust-o*, *káust-ė*, *káusty-ti*, *pjáus-dinti* {*pjaust-dinti*} : *pjáust-o*, *pjáust-ė*, *pjáusty-ti*). Apie kitokią interpretaciją (*kaus-dinti* : *\*kaus-styti*, *pjaus-dinti* : *\*pjaus-styti*) žr. Smoczyński 2003a, 127t.

laiko (intransityvinio) *-da* (\*-d<sup>h</sup>e/o-) kamieno (Ul'janov 1888, 33t., 210; Brugmann 1916, 379; Endzelin 1922, 641; Stang 1942, 140-143; Skardžius 1943, 527, 536, 547; Endzelīns 1951, 831; Vaillant 1966, 174, 364; Smoczyński 1987; 1998)<sup>11</sup>. Kitaip tariant, spėjama, kad tam tikru laiku į darinį būdavo perimamas ir esamojo laiko formantas, vėliau priskirtas priesagai, pavyzdžiui, iš hipotetinio prezenso \**jāda* 'joja' (plg. sl. *jadŏ*) galėjo būti išvestas iteratyvas-intensyvas \**jād-ā*, kurį resegmentavus susidarė ilgesnė priesaga: *jó-dyti, -do, -dē : jó-ti, jó-ja, jó-jo*.

Su esamojo laiko kamienais siūlyta sieti ir priesagos *-ioti* kilmę. Manoma, kad su šiuo formantu (tiksliau – su *-oti, -oja*) pradžioje vediniai buvo daromi iš priesagos *-yti* veiksmažodžių (Stang 1942, 157; 1966, 329, 360; plg. Otrębski 1965, 351). Yra žinoma, kad kai kur senesniuose lietuvių raštuose ir tarmėse šalia bendraties *-yti* vartojamas archajiškas esamojo laiko *-ja* kamienas, plg.: *mókyti, mókia; ródyti, ródžia* ir kt. (Stang 1966, 327-330). Galima manyti, kad į priesagos *-oti* darinius būdavo perimamas pamatinis tokio esamojo laiko kamienas su minkštuoju priebalsiu ar afrikata (Smoczyński 1995, 43)<sup>12</sup>, pvz.: *bradýti, \*bradžia*<sup>13</sup> → *bradži-ója*. Vėliau, šio tipo vedinius susiejus tiesiai su nepriesaginiais veiksmažodžiais, buvo atskirta priesaga *-ioti*: *bradž-ióti : brēda*<sup>14</sup>.

Su esamojo laiko kamienais gali būti susijęs ir priesagos *-styti* susidarymas. Jos kilmės klausimas aptartinas plačiau.

**3. Priesagos *-styti* kilmė.** Dėl šios lietuvių kalbos priesagos genezės (taip pat ir atitinkamos la. *-stīt*) yra iškeltos dvi hipotezės: denominatyvinė ir deverbatyvinė. Pirmoji teigia, kad tam tikru laiku iš priesagos *-st-as* daiktavardžių buvo vedami padaromieji veiksmažodžiai, pvz., *lañk-st-as* 'vingis, lenkimas' → *lankst-ýti, lañkst-o, lañkst-é* 'daryti lankstą (-us), vingį (-ius)', plg. *Lankstýk tokj vingj – verčiau padirbinsiu tiltaļj* Šts (LKŽ<sup>e</sup>). Vėliau tuos vedinius imta sieti

<sup>11</sup> Priesagos *-dinti* priebalsį /d/ Jaunius 1911, 156t. kildina iš veiksmažodžių su pasyvinės būsenos priesagos („kentėtinio veiksmo kamieno“) *-dē- (skél-dē-ti, sver-dē-ti)*, kurią lygina su gr. -θη-.

<sup>12</sup> *váikštyti, \*váikščia + -oja* → *váikščioja, váikščioti*. Tiesa, dar reikėtų pasidomėti, ar priesagos *-styti* vediniai tarmėse ar senesniuose raštuose gali turėti *-ja* kamieną.

<sup>13</sup> LKŽ<sup>e</sup> fiksuotas tik \**-ā* kamienas iš Sirvydo žodyno, plg. SD<sup>3</sup>22, kur greta teikiama trys bendrašakniai veiksmažodžiai: *Brodze* [!] *po wodźie. Ambulo in aqua. Brindu / bredźioiu / bradau*.

<sup>14</sup> Apie priesagos *-ioti* kilmės klausimus dar žr. Ostrowski 2006, 98–100.

su minėtų daiktavardžių pamatiniais veiksmažodžiais ir taip atskirtà nauja deverbatyvinė priesaga: *lank-styti, lañk-sto, lañk-stè* : *leñk-ti, leñk-ia, leñk-è* (Leskien 1884, 443t.; Johanson 1893, 502; Brugmann 1916, 169 (neatskiria priesagos *-styti, -sto, -stè*); Endzelin 1922, 641; Skardžius 1943, 538; Stang 1942, 149t.; Endzelīns 1951, 830; Stang 1966, 327). Naujesniuose darbuose denominatyvinei hipotezei taip pat pritariama, nors aiškinama kiek kitaip, pavyzdžiui, manoma, kad veiksmažodis *glóstyti, glósto*, sinchroniškai suvokiamas kaip iteratyvas šalia *glósti, glódžia*, istoriškai galėjęs būti faktityvas, pamatuotas dalyvio *\*glāsta-* (*glóstas*) (Jasanoff 2003, 141). Tiesa, tada galėjo būti resegmentuota priesaga *\*-tyti, -to, -tè* (panašiai kaip lot. *-tāre*: *cantāre* šalia *cantus* : *canō* (ten pat)). Atskirti priesagai *-styti* šiuo atveju būtų reikėję remtis gana retomis sandūromis *-d-st-* (plg.: *gqsta* {*gand-sta*}, *skęsta* {*skend-sta*}) arba minėtojo *\*glāsta-* daryboje įžvelgti priesagą *-st-*.

Deverbatyvinės hipotezės šalininkai mano, kad priesaga *-styti, -sto, -stè* galėjo atsirasti resegmentavus *-yti, -o, -è* darinius, į kuriuos anksčiau pereidavo pamatinio žodžio esamojo laiko formantas *-st-*, pavyzdžiui, *lankst-yti* pirmiausia buvo išvestas iš *liñkst-a*, bet vėliau susietas su *leñk-ti, leñk-ia, leñk-è* – *lank-styti, lañk-sto, lañk-stè* (Ul'janov 1888, 210; Leumann 1942, 125; Vaillant 1966, 364; Smoczyński 1987, 203t.; 1998; atsargiai galima priesagos *-styti* sąsają su *-sta* kamienu nurodo ir Skardžius 1943, 538)<sup>15</sup>. Priesagos *-styti* vediniams būdinga balsių kaita šiuo atveju būtų įvesta analogiškai iš *-yti, -o, -è* iteratyvų ir kauzatyvų (žr. plačiau Leumann 1942, 125). Kaip jau minėta, vienas iš šio straipsnio tikslų yra pateikti sinchroniškai skaidžios medžiagos, kuri liudija, kad esamojo laiko kamieno formantas *-st-* kartais pereina ir į kitų priesagų vedinius. Tokie duomenys rodytų, kad deverbatyvinės hipotezės šalininkų spėjami darybos procesai iš tikrųjų galimi, o tai būtų papildomas tos hipotezės argumentas.

**4. Išvestiniai veiksmažodžiai su išlaikytu esamojo laiko formantu *-st-*.** Šiame skyriuje abėcėlės eile pagal priesagas (priesagų poskyriuose – pagal šaknis) analizuojami išvestiniai veiksmažodžiai, į kuriuos gali būti perėjęs esamojo laiko formantas *-st-*. Kol kas atsisakyta tirti veiksmažodžius su baig-

<sup>15</sup> Galima pridurti, kad priesagai *-styti* atskirti pakaktų kalbamąjį vedinį susieti ir su intranzityvinio veiksmažodžio bendraties ir būtojo kartinio laiko kamienu *link-*. Be to, dar siūlyta *\*-stā* kamienu kilmę sieti su šaknies *\*steh<sub>2</sub>-* 'stoti' reduplikacine esamojo laiko paradigma 3 sg. *\*stastāti*, 3 pl. *\*stastinti*, kilusia iš ankstesnės *\*stisteh<sub>2</sub>ti*, *\*stesth<sub>2</sub>nti* (Kortlandt 1989, 108).

menimis *-stel(ė)ti*, *-ster(ė)ti*, nes dauguma jų yra pamatuota išstiktukų ir tiesioginio ryšio su *-sta* kamienais, regis, neturi. Šiame straipsnyje dar neapžvelgtos ir nepriešakinių balsių priesagos, turinčios minkštinamąją galią (*-iauti*, *-ioti*, *-iuoti*). Atskirai aptartini latvių kalbos duomenys<sup>16</sup>.

Analizės poskyriuose pirmiausia stengiamasi nurodyti tokius pavyzdžius, kuriuos be didesnių abejonių reikia sieti su pamatiniais veiksmažodžiais, turinčiais *-sta* kamieną. Jei semantiškai su *-sta* kamieno veiksmažodžiu sąsajos išvelgti negalima, tokio pavyzdžio atsisakoma (sakysim, sinchroniniu požiūriu *barstyti*, *dangstyti*, *lankstyti* ir daugelį kitų tegalima susieti su *ber̃ti*, *deņgti*, *leņkti*, todėl tokių vedinių straipsnyje nenurodoma). Pamatinio žodžio pirmiausia nurodomas esamojo laiko kamienas, po to bendraties ir būtojo kartinio laiko. Jei veiksmažodis šalia *-sta* turi kitų esamojo laiko kamieno variantų (plg. *birsta* greta *bīra*), stengiamasi paaiškinti, kodėl vedinys galėjo (ar negalėjo) būti pamatuotas būtent *-sta* kamieno. Kartais vedinių (ar perdirbinių, plačiau žr. 4.3) elementą *-st-* tinka sieti su baigmenį *-sti* turinčiomis atematinėmis trečiojo asmens lytimis – tokie atvejai taip pat atskirai komentuojami. Kai kur *-st-* į išvestinius veiksmažodžius perėjo iš *-styti* vedinių: vienais atvejais tai akivaizdu (plg. *pilst-inėti* : *pilst-o*, *pilst-ė*, *pilsty-ti*), kitais – ne iki galo aišku (plg. *kūrst-auti* šalia *kūrst-o*, *kūrst-ė*, *kūrsty-ti*, žr. 4.1). Jei šalia analizuojamo veiksmažodžio žinomas ir vardažodis, turintis elementą *-st-*, nurodoma ir denominatyvinės darybos galimybė.

Visa medžiaga rinkta iš LKŽ<sup>e</sup>, ir poskyrių pradžioje nurodoma, kiek su tam tikru baigmeniu rasta veiksmažodžių (atskirai neskaičiuojant bendrame žodyno straipsnyje teikiamų priešdėlinių ir sangražinių vedinių). Kartais *-sta* kamienas realizuojamas kaip *-šta* (plg.: *mīršta* {*mīr-sta*}, (*rs* > *rš*), *mīršta* {*mīrš-sta*}, *trókšta* {*trokš-sta*}). Elementą *-št-* turintys veiksmažodžiai skaičiuojami ir analizuojami atskirai. Vedinių reikšmių aiškinimai paprastai perimami iš LKŽ<sup>e</sup>, tik kartais trumpinami ar tikslinami atsižvelgiant į teikiamus pavyzdžius (pamatinių žodžių reikšmės duodamos tik tada, kai norima parodyti, kuria iš jų remtasi darant vedinį, arba kai pats žodis yra retesnis). Kad būtų matyti veiksmažodžių paplitimas, paliekami LKŽ<sup>e</sup> vartojami šaltinių sutrumpinimai<sup>17</sup>. Jei iš to

---

<sup>16</sup> Pirminiai jų tyrimo rezultatai pristatyti 2007 m. kovo 16 d. Latvijos universitete Rygoje vykusioje konferencijoje *Artura Ozola dienas konference: Alvils Augstkalns (1907–1940) un baltu valodu pētniecība*.

<sup>17</sup> Konstantino Sirvydo žodyno penktojo leidimo sutrumpinimas SD keistas į labiau prieinamą perleistą trečiąjį leidimą su jo puslapių nurodomis (SD<sup>3</sup>).

paties kamieno padaryti keli veiksmažodžiai su skirtingomis priesagomis, prie jų dedamos atitinkamos nuorodos (plg. *vargstáuti* greta *várgstėti*).

**4.1. -auti vediniai.** Baigmenį *-stauti* LKŽ<sup>e</sup> turi 61 veiksmažodis. Esamojo laiko *-sta* kamienų gali būti pamatuoti šie vediniai: ***bléstauti***, *-auja* (*-auna*) ‘silpnai degti, blėsuoti’ (Ds) : *blésta*, *blésti*, *bléso*, plg. *bléstéti*<sup>18</sup>; ***nubostauti***, *-auja* (nekirč.)<sup>19</sup> ‘įkyriai prašyti’ (brš.) : *nubósta*, *nubósti*, *nubódo*; ***nerimstauti***, *-auja* (nekirč.) ‘būti nesusikaupus, nuobodžiauti’ (DP 66) : *nerímsta*, *nerímti*, *nerímso*, plg. *rímstyti*<sup>20</sup>; ***pýkstauti***, *-auja* ‘pykti, rūstauti’ (Strn, PG) : *pýksta* (šalia retesnio *pýkia*), *pýkti*, *pýko*; ***širstauti***, *-auja* (nekirč.) ‘širsti, širdytis’ (J.Marc.) : *šírsta* (greta reto atematinio *užsišírsti*), *šírsti* (*šírsti*), *šírdo*; ***vargstáuti***, *-áuja* (*-áuna*) ‘sunkiai gyventi, turėti rūpesčių, sunkumų’ (SD<sup>1</sup> 36, Šmn, DrskŽ, Varn) : *várgsta*, *várgti*, *várgo*, plg. *várgstėti*<sup>21</sup>. Kad vieno kito veiksmažodžio darybą (*bléstauti*, *nubostauti*, *širstauti*) būtų paveikę pamatinių žodžių bendraties kamienai, abejotina – tokiu atveju *blésti*, *nubósti*, *šírsti* turėjo būti klaidingai skaidomi kaip {*blést-ti*}, {*nubost-ti*}, {*širst-ti*}, bet tokia morfemų sandūra labai reta, plg. {*drumst-ti*}, {*drumst-ja*}, {*drumst-ė*}<sup>22</sup>.

Esamojo laiko *-sta* kamieniu galėtų remtis ir ***gąstauti*** (*gąstauti*), *-áuja* (*-áuna*) ‘baidytis, baimintis, krūpauti, gąščioti’ (rš., Mrk; refl.: J; išgąstauti ‘t. p.’ J, NdŽ, Skv Mr 14,33, rš.<sup>23</sup>; *nugąstauti* ‘t. p.’ J.Jabl.) : *gąsta*, *gąsti*, *gańdo* (priešdėliniai

<sup>18</sup> *Bléstauti* dar galima būtų sieti su ištiktuku *blést* (*blěst*) (plg. *švystauti* ‘švysčioti’ : *švyst* (*švýst*)). Bendrašaknį *bléščioti* taip pat yra siūlyta tiesiai vesti iš esamojo laiko kamieno *blésta* (Ostrowski 2006, 102). Vis dėlto čia jau galima skaidyti *blés-čioti* : *blés-ti* (*blés-o*) kaip *trýp-čioti* : *trýp-ti*.

<sup>19</sup> Šia santrumpa toliau žymimi visi LKŽ<sup>e</sup> nekirčiuoti žodžiai.

<sup>20</sup> LKŽ<sup>e</sup> teikiamas ir daiktavardis *nerimstė* (nekirč.) ‘nerimas’ (DI), bet jis mažai paplitęs ir pamatiniu negalėtų eiti.

<sup>21</sup> LKŽ<sup>e</sup> ta pačia reikšme dar teikiamas *vargstynoti* (nekirč.) (J).

<sup>22</sup> Toliau straipsnyje rėmimasis bendraties kamieniu neanalizuojamas ir nekomentuojamas (atskirai apie bendraties ir kitų kamienų alomorfus, kurie baigiasi /s/, žr. Smo-czyński 2003a). Tiesa, reikia pasakyti, kad vienas *-(st)auti* grupės vedinys formos požiūriu gali atrodyti pamatuotas bendraties kamieno: *kęstauti* ‘kėsti, pakėsti’ (Asv), plg. *kęsti*, *keńčia*, *keńtė*. Vienintelis žodyne teikiamas pavyzdys yra su neiginiu, todėl tiksliau būtų atstatyti *nekęstauti*, o kadangi iš artimų apylinkių (Rod) yra žinomas daiktavardis *nėkęstis* ‘piktumas, neapykanta’, kalbamąjį veiksmažodį tinka laikyti denominatyvu.

<sup>23</sup> LKŽ<sup>e</sup> veiksmažodis *išgąstauti* teikiamas dviejose vietose: *gąstauti* straipsnyje (kaip priešdėlinis vedinys) ir bendroje abėcėlinėje eilėje. Toks sprendimas susijęs ir su galima dvejopa darybos interpretacija (plg. toliau).



veiksmožodžiai sietini tiesiai su iš(si)-, nu(si)-gāsta), plg.: išgąstėtis, gąstytis. Reikia pasakyti, kad čia įmanoma ir denominatyvinė daryba, ją liudija, pavyzdžiui, veiksmožodžio *nuogąstauti* priešdėlio forma (: *nuogąstis* ‘išgąstis, baimė, siaubas’ (pakankamai paplitęs)<sup>24</sup>). Vadinasi, ir *išgąstauti* tikėtų vesti iš *išgąstis* ‘išsigandimas, staigi baimė’ (taip pat gerai paliudytas)<sup>25</sup>. Svarstant denominatyvinę nepriešdėlinio *gąstauti* kilmę, jį beliktų sieti su mažai paliudytais *gąstas*, *gąstas* ‘išgąstis, baimė’ (Slav XIII 6, BŽ 190, Š, I), *gąstūs* ‘bailus’ (Kv, Šl, Šll) arba manyti atsiradus deprefiksacijos būdu iš minėtųjų *išgąstauti*, *nuogąstauti*.

Kai kurie baigmens *-stauti* veiksmožodžiai gali būti padaryti iš *-styti* vedinių (nors reikšmės skirtumo nematyti kaip, sakysim, *-inėti* atveju, žr. 4.4), pvz.: *kūrstauti*, *-auja* (*-auna*) ‘raginti’ (Rod), *mąstauti*, *-auja* (nekirč.) ‘galvoti’ (L 69, A 1885,26, rš.; *apmąstauti* ‘apgalvoti’ A 1885,29), *paikstauti*, *-áuja* ‘būti išrankiam, rinktis’ (Erž); *žangstauti*, *-áuja* ‘vaikščioti’ (brš.) greta *kūrstyti*, *mąstyti* (*apmąstyti*), *páikstyti* (*paikstyti*)<sup>26</sup>, *žangstyti* (plg. kai kuriuos panašius *-(st)uoti* atvejus, žr. 4.8). Šalia šių pavyzdžių minėtinas ir veiksmožodis *siaustauti* ‘siautėti’ (LKŽ<sup>e</sup> nenurodytas) iš Jokūbo Brodovskio žodyno: *Polter Geift. Bildunas, Saubykla, Paczwora, Grozdunas, Metra, Dwafe Saustaujenti* B 983 (cituojama iš BRMŠ 4 32). Vedinio su priesaga *-styti* nežinoma, tad čia pamatu galėjo eiti atematinė 3 a. lytis *siaūst-i* (BB Ps 2,1 ir kt.; plačiau apie tokius atvejus žr. 4.3) arba tiesiog būdvardis *siaūstas* ‘mėgstantis siausti’ (tiesa, pastarasis Mažosios Lietuvos šaltiniuose nefiksuotas).

Veiksmožodžių su baigmeniu *-štauti* LKŽ<sup>e</sup> užfiksuota 84. Iš jų esamojo laiko kamienais turi remtis bent du vediniai: *nirštauti*, *-auja* (nekirč.) ‘kiek pykti, niršti’ (rš.) : *niršta*, *niršti*, *niršo* ir *trókštauti*, *-auja* ‘labai trokšti, norėti’ (DŽ, NdŽ, KŽ, Sut, N, SD<sup>3</sup> 28, SP I 273) : *trókšta*, *trókšti*, *tróško*<sup>27</sup>.

Darybos reikšmės požiūriu aptartiems priesagos *-auti* vediniams būdinga žymėti ilgesnės trukmės, didesnio intensyvumo (*pýkštauti*, *trókštauti*) ar kartotinę (*bléštauti*, *gąstauti*) veiksmą. Vis dėlto skirtumas tarp pamatinio

<sup>24</sup> Dar plg. retesnę būdvardį *nuogąstūs* ‘nuogąstį, baimę keliantis’ Skd, S.Dauk. (reikšmė ‘baikštus’ rodo tik prieveiksmis *nuogąščiai* ‘baikščiai’ J.Dov.).

<sup>25</sup> Taip padarytas ir *išgąščiauti* (nekirč.) ‘nuolat turėti išgąstį, gąstauti’ (J.Balč.).

<sup>26</sup> Ir *páikštauti*, ir *páikstyti* žinomi iš tų pačių vietų – Erž.

<sup>27</sup> Žinoma, yra tam tikra denominatyvinės darybos galimybė, plg. *trókštūs* ‘trokštąs’ (K, LsB 558; N, Rtr, KŽ); *trókštis* (nekirč.) ‘geismas, geidulys’ (Vd) pamatu būti netinkamas kaip naujadaras. Plg. ir nedaug paplitusį *nirštas* ‘pyktis, įniršis; įnirtimas, įkarštis’ (J.Balt., Grž, A.Gric.).

žodžio ir vedinio semantikos ne visada aiškus, sakysim, Sirvydas *trokšti* ir *trokštauti* (tiksliau – jų esamojo laiko veikiamuosius dalyvius) pateikia greta: *Chciwy. Cupidus, studiosus, appetens, avidus. Gieydzius / trokβtus / trokβtauius* (SD<sup>3</sup> 28).

**4.2. -enti vediniai.** Su baigmeniu *-stenti* LKŽ<sup>e</sup> teikiama 12 veiksmažodžių, iš jų 3 gali būti pamatuoti esamojo laiko *-sta* kamienų: ***birstėnti*** ‘po truputį berti’ (J; *pabirstėnti* Klvr) : *birsta* (šalia *býra, biřna, býrna*), *birti, bĩro*, plg. *birstinti*<sup>28</sup>; ***blėstėnti*** ‘blėsuoti, gesti’ (J) : *blėsta, blėsti, blėso*, plg. *blėstauti*; ***rũkstėnti*** ‘silpnai, vos vos rũkti’ (Pc) : *rũksta, rũkti, rũko*, plg. *rũkstėti*. Dėl *birstėnti* reikia pasakyti, kad ir jis, ir kamienas *birsta* yra užfiksuoti Antano Juškos žodyne (J), tad sąsaja galėtų būti patikima (plačiau apie šio kamieno paplitimą ir variantus žr. LKA 3 92, žemėlapis nr. 89). Be to, nuo *blėstėnti* ir *rũkstėnti* kalbamasis veiksmažodis skiriasi ir darybine reikšme – šalia *birti, birsta* jis laikytinas kauzatyvu (su mažybiniu atspalviu, būdingu ir kitiems dviem vediniams). Vienas veiksmažodis elementą *-st-* turi būti paveldėjęs iš pamatinio priesagos *-styti* vedinio: ***kapstėnti*** ‘palengva kapstyti, kapstinėti’ (Grž) : *kāpst-o, kāpst-ė, kapstý-ti*.

Su baigmeniu *-štenti* LKŽ<sup>e</sup> yra 40 veiksmažodžių, bet nė vienas iš jų su *-sta* (*-šta*) kamienais negali būti siejamas.

**4.3. -ėti vediniai.** Baigmenį *-stėti* LKŽ<sup>e</sup> turi 72 veiksmažodžiai. Iš esamojo laiko kamienų padaryti (ar perdaryti, žr. toliau) šie veiksmažodžiai: ***drįstėti, -ėja*** ‘drįsti’ (RtŽ, Žml, J, LnkV) : *drįsta* (šalia retesnių *dręsa, drėsa*), *drįsti, drįso*; ***plústėti, plústa*** ‘niekus kalbėti, pliaukšti’ (NdŽ) : *plústa* (šalia *plúdžia*), *plústi, plúdo* ‘t. p.’ (formos požiūriu plg. *plūstinėti*); ***rũkstėti, -ėja*** ‘rũkti’ (Vrn) : *rũksta, rũkti, rũko*, plg. *rũkstėnti*; ***smilkstėti, smilksta*** ‘pamažu be liepsnos degti, rusenti’ (KŽ) : *smilksta, smilkti, smilko*; ***spurstėti, spursta*** ‘spurdėti’ (Sb, Šmn, Mžš, Vb) : *spursta* ‘t. p.’ (šalia *spurzda, spurdžia, nekirč.*), *spursti, spurdo* (su variantais); ***vařgstėti, -ėja*** ‘turėti rūpesčių, sunkumų’ (KlvrŽ, Trš) : *vařgsta, vařgti, vařgo*, plg. *vargstauti*.

Kai kuriais atvejais (*plústėti, plústa; smilkstėti, smilksta; spurstėti, spursta*) galima įtarti, kad nepriesaginiai veiksmažodžiai buvo tiesiog perdirbti formantą *-st-* priskyrus leksiniam kamieniui ir pritaikius *tekėti, tēka* tipo struktūrą (*tēk-a* : *smilkst-a, tek-ė-ti, -ėja* : x, x = *smilkst-ė-ti, -ėja*) (žr.: Pakalniškienė 1993, 170, 174; Jakulis 2004, 37). Vėliau kai kurie iš tokių perdirbinių galėjo a

<sup>28</sup> Žinomas ir retas būdvardis *birstùs* ‘birus’ Brt.

kamieną keisti į priesaginį *-ėja* (pagal lygiaskiemenių veiksmažodžių pavyzdį). Tokiais atvejais apie darybą kalbėti nebūtų pamato.

Panašiai padaryti ar perdirbti gali būti keli baigmens *-stėti* veiksmažodžiai, kurie remiasi atematinėmis 3 a. formomis, perskaidytomis tarsi jos būtų *i* kamieno<sup>29</sup>, plg.: **susičiaústėti**, *-i* ‘sučiaudėti’ (Ml): *susičiaúst-i* (greta *čiaudi*, *-a*, *-ėja*, *čiausda*), *susičiaudėti*, *-ėjo*; **ráustėti**, *-ėja* ‘raudoti’ (Grv) : *ráust-i* (greta *ráuda*, *ráuma*, *ráusta*<sup>30</sup>, *raudója*), *raudóti*, *-ójo*; **prisérgstėti**, *-ėja* ‘prisergėti, pasaugoti’ (Krkš) : *prisérgst-i*<sup>31</sup> (šalia variantų *sérg-i*, *-ia*, *-ti*, *-sta*, *-ėja*), *prisérgėti*, *-ėjo*. Kiek pagrįsti pastarųjų dviejų priesaginių veiksmažodžių esamojo laiko kamienai (*-ėja*), sunku pasakyti, nes žodyno pavyzdžiuose yra tik bendratis (*ráustét* Grv) ir būtojo kartinio laiko kamienas (*prisérgstėjau* Krkš).

Kai kurių baigmens *-stėti* veiksmažodžių daryba nėra visai aiški. Sakysim, **išgąstėtis**, *-ėjasi* ‘pajausti baime, išsigąsti’ (Šts) yra greičiausiai pamatuotas esamojo laiko kamieno *išsigąsta* (į vedinį pereina ir sangrąžos rodiklis), bet nereikėtų atmesti ir denominatyvinės darybos galimybės (: *išgąstis*, plg. *išgąstauti*). Vienas kitas veiksmažodis galėtų turėti ir priesagą *-stėti*, pvz.: **jaustėti**, *-ėja* (nekirč.) ‘budėti, nemiegoti’ (Ls, srš.; {*jaut-stėti*}?) šalia *jautėti*, *-ėja* (esamojo laiko lyčių LKŽ<sup>e</sup> straipsnyje nėra) ir *jausti*, *jaūčia*, *jaūtė*; **kaustėti**, *káusta* (*-ti*, *-ėja*), *-ėjo* ‘greitai eiti, bėgti, važiuoti su triukšmu, kaukšėti’ (Plk, Skr, Lkš, Mš) šalia *káuti*, *káuna* (*káuja*), *kóvé* (*kāvo*) ‘mušti’ (plg. *káustyti* ‘smarkiai su triukšmu eiti’) ir kt.

LKŽ<sup>e</sup> užfiksuoti 79 baigmenį *-štėti* turintys veiksmažodžiai, iš jų bent vienas turėtų remtis esamojo laiko *-sta* (*-šta*) kamieniu: **numirštėti**, *-ėja* ‘padvesti’ (Ggr) : *numiršta* (plg. ir retą *mira*), *numirti*, *nùmirė*, plg. *mirštinėti*; **nerštėti**, *-ėja* ‘neršti, leisti ikrus’ (Krn, Sdk, Str; *išnerštėti* Dglš, Klt; *pérnerštėti* Dglš, Klt) : *neršta*, *neršti* (šalia *neršia*), *neršti*, *neršė*, plg. *narštýtis*. Yra žinoma, kad atematinė forma *neršti* būdinga daugeliui aukštaičių (Z i n k e v i č i u s 1966, 349), be kitų vietų, užfiksuota ir Daugėliškyje, todėl (*iš-/per-*)*nerštėti* būtų visai pagrįsta laikyti perdirbtu būtent jos pagrindu (dar plg. paradigmą *neršėti*, *neršti* greta *nerši*, *-ia*, *-ėja*). Taip pat turi būti atsiradęs ir veiksmažodis **perštėti**, *peršti* (šalia *perščia*) (Jnš,

<sup>29</sup> Apie panašius perdirbinius *niežtėti*, *perštėti* žr.: Sabaliauskas 1957, 111; Otrębski 1965, 363; Zinkevičius 1966, 350; Kazlauskas 1968, 311.

<sup>30</sup> Ši forma negali būti pamatinė, nes kaip tik iš Gervėčių užfiksuotas ir pats *ráustėti*, ir esamojo laiko 3 a. lytis *ráusti* (žr. *raudóti* straipsnyje teikiamus pavyzdžius).

<sup>31</sup> LKŽ<sup>e</sup> *prisérgėti* straipsnyje pavyzdys teikiamas iš to paties punkto kaip ir *prisérgstėti*: *Mūs vaikai kitaipos prisérgstim* Krkš. Šnekteje tie kamienai jau gali būti ir vienos paradigmos nariai.

Ob, Mrj, Džs, Krsn, Zt ir kt. šaltiniai, plg. ir įvairius variantus su priešdėliais; su įterptiniu *-k-*: *perkštėti, perkšti* (šalia *perkščia*) (Rod, PnmR, Rud)). Reikia pasakyti, kad ir šio, ir kitų panašių veiksmažodžių paradigmas atriboti žodyne nelengva, reikėtų nagrinėti bene kiekvienos šnektos sistemą atskirai.

Darybos semantikos požiūriu apibūdinti čia nurodytus veiksmažodžius sunku: viena vertus, dalis jų gali būti paprasčiausi perdirbiniai, o kiti, nors ir panašūs į darinius, bet nuo pamatinių žodžių aiškiai nesiskiria.

**4.4. -inėti vediniai.** Baigmenį *-stinėti* LKŽ<sup>e</sup> turi 93 veiksmažodžiai, kai kurie iš jų elementą *-st-* gali būti gavę iš esamojo laiko kamienų, plg.: ***dilbstinėti*** ‘dilbinėti, slampinėti’ (J) : *dilbsta, dilbti, dilbo* ‘slankioti be darbo’ (šia reikšme žinomas tik iš J)<sup>32</sup>; ***dygstinėti*** ‘dygti po truputį’ (Dr) : *dýgsta, dygti, dýgo*; ***plūstinėti*** ‘klaidžioti, bastytis’ (Ds, Km) (su įterptiniu *-k-*: *plūkstinėti* LTR (Km)) : *plústa* (šalia *plúdzia*), *plústi, plúdo* ‘eiti, klajoti’ (formos požiūriu plg. *plūstėti*); ***snūstinėti*** ‘vaikštinėti apsnūdusiam; apsiblaususiam’ (J) : *snústa* (šalia *snústi*), *snústi, snúdo* ‘negiliai miegoti, snausti’<sup>33</sup>; ***virstinėti*** ‘virtinėti’ (DŽ, NdŽ, Pls, LTR (Vdk), Dbč; *išvirstinėti* ‘išvirtinėti; svirduliuojant išeiti’ Vlk, Rod; *nuvirstinėti* ‘nugriuvinėti; suvysti, suglebti’ Rud, Arm; *suvirstinėti* ‘suvirsti, virstuliuojant sueiti’ Rod, Vlk) : *viřsta* (šalia *viřsti*), *viřsti, viřto* ‘griūti’ (priešdėliniai veiksmažodžiai atitinkamai pamatuoti kamienų iš-, nu-, su-*viřsta*)<sup>34</sup>, plg. *atvirštinti* (nekirč.) ‘virstuliuojant, svyruojant ateiti’.

Kai kurie baigmens *-stinėti* veiksmažodžiai elementą *-st-* yra perėmę iš priesagos *-styti* vedinių (darybos reikšmė paprastai būna kartotinė, ilgesnės trukmės arba mažybinė ir trumpumo dėlei čia nenurodoma), plg.: ***dangstinėti*** : *daňgst-o, daňgst-ė, dangstý-ti*, ***graibstinėti*** : *graĩbst-o, graĩbst-ė, graibstý-ti*, ***kilstinėti*** : *kĩlst-o, kĩlst-ė, kĩlsty-ti*, ***pilstinėti*** : *pĩlst-o, pĩlst-ė, pĩlsty-ti* ir kt. Vienu kitu atveju, matyt, galima įžiūrėti ir priesagą *-stinėti* (kai atitinkamo *-styti* vedinio nežinoma): ***glustinėti*** ‘gulinėti, gaisuliuoti’ ({*glud-stinėti*}) : *glùsti, gluńda, glúdo* ‘glaustis’<sup>35</sup>; ***paleistinėti*** ({*paleid-stinėti*}) ‘paleidinėti’ : *palėísti*,

<sup>32</sup> *dilbstinėti* dar galima sieti su ištiktuku *dilbstù* ‘kartoiant slampinėjimui nusakyti’ (Slnt, J).

<sup>33</sup> LKŽ<sup>e</sup> teikiama reikšmė ‘imti snausti’, bet pavyzdžiai pradėtinio reikšmės atspalvio nerodo.

<sup>34</sup> Formos požiūriu *virstinėti* gali būti išvestas ir iš būdvardžio *virštùs* ‘galintis nuvirsti, sugriūti’, bet jis retas, žinomas tik iš žodynų ([K], NdŽ, KŽ, Sut, N).

<sup>35</sup> Galima ir sąsaja su ištiktuku *glùst* ‘glustelėjimui nusakyti’, plg. *dirstinėti* ‘žvilgčioti’ : *dĩrst*.

*palėidžia, palėido; knistinėti* ‘dirbinėti’ : *knīsti, knīsa, knīso* ‘vargti, triūsti’; *persiverstinėti* ({{*persivert-stinėti*}}) ‘pasivertinėti, kaityti pavidalą’ : *pėrsiversti, pėrsiverčia, pėrsivertė*.

Su baigmeniu *-stinėti* LKŽ<sup>e</sup> teikiamas 61 veiksmazodis, iš jų vienas pamatuotas *-sta* (*-šta*) kamieno: *mīrštīnėti* ‘žmonėms po truputį nuolat mirti’ (J) : *mīršta* (šalia *mīra*), *mīrti, mīrė*, plg. *numīrštėti*. Kai kuriais atvejais elementas *-št-* yra perimtas iš pamatinio priesagos *-styti* (*-štyti*) veiksmazodžio, pvz.: *bakštīnėti* ‘badyti, mušti’ (Šts) : *bākšt-o, bākšt-ė, bakštý-ti* ‘badyti, kumšėti, daužyti’; *krapštīnėti* ‘po truputį krapštyti’ : *krāpšt-o, krāpšt-ė, krapštý-ti*, *vaikštīnėti* ‘palengva vaikščioti’<sup>36</sup> : *váikšt-o, váikšt-ė, váikšt-yti* (iš jo istoriškai turi būti kilęs *váikščioti*<sup>37</sup>, bet kai kur paradigma sumišusi: šalia *váikščioti, váikščiojo* vartojamas ir esamojo laiko kamienas *váikšto*).

**4.5. *-inti* vediniai.** Baigmenį *-stinti* LKŽ<sup>e</sup> turi 69 veiksmazodžiai. Esamojo laiko *-sta* kamienų pamatuoti gali būti šie vediniai: *bīrstinti* ‘po truputį berti, smulkiai barstyti’ (J, Šts, Skd; refl.: J; *antbīrstinti* ‘užbirstinti’ Šts; *apsibīrstinti* ‘po truputį apsiberti’ J; *ībīrstinti* ‘po truputį įberti’ P; *išbīrstinti* ‘po truputį išberti’ Brs, refl.: Brs; *pabīrstinti* ‘po truputį paberti’ Šts, KlvrŽ; *pribīrstinti* ‘po truputį priberti’ Kal; *užbīrstinti* ‘po truputį užberti’ Šts) : *bīrsta*<sup>38</sup> (šalia *býra, bīrna, býrna*), *bīrti, bīro* (kai kurie priešdėliniai veiksmazodžiai gali santykiauti tiesiai su atitinkamais *bīrti* vediniais), plg. *bīrstėnti*; *īlgstinti* ‘delsti, tęsti, vilkinti’ (Jn; refl.: Jrk, LC 1879,38, Vd; *īlkstinti* [K]) : *īlgsta, īlgti (īlgti), īlgo* ‘ilgėti, darytis ilgam’ (reikšmės požiūriu vediniui artimesni priešdėliniai *prailgti* ‘užtrukti, užsitęsti’ ir *užilgti* ‘užgaišti, užtrukti, užsibūti’), plg.: *īlgstyti, īlgstoti, -uoti* (nekirč.); *pūrstintis* (pavyzdžiu iliustruotas tik *pasipūrstinti* ‘pasipūsti’ Rod) : *puřsta, puřsti, puřto* ‘pūstis’; *virštinti* (nekirč.; pavyzdžiu iliustruotas tik *atvirštinti* ‘virstuliuojant, svyruojant ateiti’ Tat) : *viřsta* (šalia *viřsti*), *viřsti, viřto* ‘griūti’, plg. *virstinėti*.

Vienu atveju elementas *-st-* aiškiai perimtas iš pamatinio priesagos *-styti* veiksmazodžio – tai kauzatyvas *īslakstinti* (nekirč.) ‘padaryti, kad išlėktų,

<sup>36</sup> Ir *krapštīnėti*, ir *vaikštīnėti* plačiai vartojami, todėl trumpumo dėlei LKŽ<sup>e</sup> šaltiniai praleidžiami.

<sup>37</sup> S m o c z y ņ s k i 1995, 43.

<sup>38</sup> Kamienas *bīrsta* labiausiai paplitęs šiaurės ir vakarų žemaičių šnektose (LKA 3, 92, žemėlapis nr. 89), todėl, kaip matyti, neatsitiktinai ir *bīrstinti* žinomas iš Skuodo (Brs, Šts, Skd, Jurgio Pabrėžos raštų), Plungės (KlvrŽ), Kretingos (Kal) rajonų. Abu – *bīrsta* ir *bīrstinti* – nurodomi ir Juškos žodyne.

išvaikyti' (MTt I 47) : *išlākst-o, išlākst-ė, išlakstý-ti*. Kai kur priesaga *-stinti* dėl tam tikrų priežasčių (jas reikėtų apžvelgti atskirai) turi būti atsiradusi kaip variantas šalia (ar perdirbinys vietoj) *-styti, -sto, -stė*, plg.: ***kvāpstinti*** [K], ***pjāustinti*** (*apsi-* C II 816; *j-* SD<sup>1</sup> 51), ***vārstinti*** 'varstyti (duris)' (Grl, NdŽ (*su-* NdŽ, Mrj, Jz, LTR (Grl, VŠR)) greta *kvapstýti, pjāustyti, vārstyti* ir kt.

Reikšmės požiūriu trys iš keturių *-sta* kamieno pamatuotų *-inti* vedinių yra kauzatyvai: *birstinti* 'daryti, kad birtų' (bet su mažybės atspalviu – 'po truputį')<sup>39</sup>, *ilgstinti* 'daryti, kad kas užtruktų, ilgtų'<sup>40</sup>, *pūrstinti* 'daryti, kad purstų' (plg. vedinius be *-st-*: *bīrinti, ilginti, pasipuřtinti* 'pasidaryti išpurtusiam'). Kartotinę reikšmę turi *virstinti* (*atvirstinti* 'virtinėjant ateiti').

Baigmenį *-štinti* LKŽ<sup>e</sup> turi 122 veiksmazodžiai, bet nė vienas jų *-sta* (*-šta*) kamieniais nesiremia.

**4.6. -yti vediniai.** Su baigmeniu *-styti* LKŽ<sup>e</sup> teikiami 393 veiksmazodžiai, dauguma jų yra tikri priesagos *-styti* vediniai. Vis dėlto aptartini atvejai, kai pamatas turi *-sta* kamieną: ***gąstýtis, gąstosi, gąstėsi*** 'bijoti, nuogąstauti' : *gąsta, gąsti, gańdo*, plg.: *gąstáuti* (ten žr. ir denominatyvinės darybos pastabas), plg. *išgąstėtis*; ***gramstýti, gramsto, gramstė*** 'kartotinai grimzti' (J) : *grińzta, grińzti, grińzdo* (*grińzo*); ***ilgstytis, -osi, -ėsi*** (nekirč.) 'ilgam darytis' (B.Sruog.) : *ilgsta, ilgti* (*ilgti*), *ilgo* 'ilgėti, darytis ilgam', plg.: *ilgstinti, ilgstoti, -uoti* (nekirč.); ***raibstytis, -osi, -ėsi*** (nekirč.) 'raibti, mirgėti (akyse)' (G 105) : *raibsta, raibti, raibo* 'margti, tavaruoti, mirgėti (akyse)'; ***řimstyti*** (tik priešdėliniai: (*ne*)*řimstyti, -ija, -ijo* intr. 'řimti, nurimti' BV 150, (ps.) Lz; *nurimstyti*<sup>41</sup> tr. 'nuraminti' brš.) : *řimsta, řimti, řimo* 'būti, darytis ramiam' (*nurimstyti* galima tiesiai sieti su *nurimsta*)<sup>42</sup>, plg. *nerimstauti*; ***slūgstyti, -o, -ė*** 'daryti, kad atslūgtų, atsileistų (sutinimas)' (J)<sup>43</sup> : *slūgsta* (šalia *sluńga*), *slūgti, slūgo* 'atsileisti (apie sutinimą)'; ***svaigstytis, -osi, -ėsi*** (nekirč.) 'klaidžioti' (Sut) : ***svaiġsta, svaigti, svaigo*** 'jausti

<sup>39</sup> Kad *birstinti* yra kauzatyvas, išvestas iš pamatinio kamieno *birst-a*, pirmasis nurodė J a u n i u s 1911, 156. Palyginimui jis pridėjo ir *ilgstinti*.

<sup>40</sup> Kauzatyvinė interpretacija netvirta, nes LKŽ<sup>e</sup> nurodyta, kad *ilgstinti* yra intranzityvinis (tada darybos reikšmė būtų ilgesnės trukmės). Nebent galimą tranzityvinį darinį rodytų sangražinis *ilgstintis*.

<sup>41</sup> Neaišku, ar esamojo ir būtojo kartinio laiko kamienai sutampa su *řimstyti*, nes žinomas tik bendratis kamienas.

<sup>42</sup> Žinomas ir būdvardis *řimstūs* 'ramus', bet jis mažai paplitęs (KŽ, N 36).

<sup>43</sup> LKŽ<sup>e</sup> nurodoma, kad tai kuratyvas, bet turėtų būti kauzatyvas, plg. *slūginti*, kur pateiktas ir pavyzdys iš Juškos žodyno: *Ana slūgstė, kol atslūgino spaugą, votį J*.

svaigulį; kliedėti'. Galbūt su esamojo laiko *-sta* kamieniu susijęs ir **kraupstyti**, *-ijasi, -ijosi* (nekirč.) 'bijoti, būgštauti' ([K], N, rš.), bet *kraūpsta, kraūpti, kraūpo* 'pašiuropi, išsigąsti, pasibaisėti' nėra fiksuotas nei LKŽ<sup>e</sup>, nei DLKŽ<sup>5</sup> (plg. tik *kraūpti, -ia, -ė* 'gąsdinti; barti, surikti ant ko' LKŽ<sup>e</sup>). Kiek šis veiksmažodis paplitęs ir ar jis senas, reikėtų aiškintis atskirai („Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne“ šiuo metu nurodomos 6 nepriešdėlinio *kraūpti* ir 3 priešdėlinio *pakraūpti -sta* kamieno formos<sup>44</sup>).

Iš minėtų pavyzdžių vieną kitą galima laikyti patikimesniu. Veiksmažodžiai *nurimstyti* ir *slūgstyti* yra kauzatyvai, ši reikšmė *-styti* vadiniamis nebūdinga<sup>45</sup>, todėl elementas *-st-* turėtų būti perimtas iš pamatinių kamienų, o ne priklausyti priesagai (dar plg. 4.5 nurodytus kauzatyvus). Šiame kontekste tiktų paminėti ir **džiūstyti**, *-o, -ė*, kurio dauguma žodyno teikiamų pavyzdžių atspindi kartotinę veiksmą, bet vienu atveju reikšmė kauzatyvinė – 'džiovinti (daryti, kad džiuūtų)': *Džiaustys močiutė mano manderužę savo sunkiais atdūsėliais* JD 1176. Čia pamatiniu žodžiu reikia laikyti *džiūti* ir spėti, kad į vedinį *-st-* buvo perimtas iš pamatinio kamieno *džiūsta* (su balsių kaita: *džiūst- → džiaust-*).

Kai kuriuos baigmens *-styti* veiksmažodžius galima įtarti elementą *-st-* gavus iš atitinkamų esamojo laiko atematinų kamienų su *-sti* (plg. 4.3). Vis dėlto nieko tikro negalima pasakyti, daug kur gali būti ir priesaga *-styti*, plg.: **dūostyti**, *-o, -ė* 'davinėti' (Grž, Pn, J; *atidūostyti* 'atidavinėti' Jnšk; *išsidūostyti* 'atidavinėti (savo daiktus)' LzP); **išėstyti** (nekirč.) 'pamažu įsiesti' (prš.); **gelbstytis**, *-osi, -ėsi* (nekirč.) 'kartotiniai gelbėtis' (rš.); **sárgstyti**, *-o, -ė* 'nuolat sergėti' (NdŽ, KŽ; A 1885,285) greta *dūosti, ésti (-sta), gélbsti (-sta), sérgsti (-sta)*. Tiesa, įžvelgiant pavyzdžiuose *gelbstytis* ir *sárgstyti* formantą *-styti*, galima pastebėti, kad jis nėra jungiamas prie priesaginių kamienų *gelbė-, sergė-* (plg. dar: *kalb-styti, kalb-sto, kalb-stė* 'apkalbinėti' (LTR (Ilg)) : *kalb-a, kalbėti, kalbėjo* greta išimties *girdéstyti* 'girdėti, žinoti' Šts : *girdė-ti, girdė-jo, girđi*).

Baigmenį *-štyti* turi 101 veiksmažodis, iš jų dėmesio vertas nebent **narštytis**, *narštosi, narštėsi* 'neršti' (Lz) greta esamojo laiko kamienų *neřšti, neřšta* (plg. *nerštėti*)<sup>46</sup>. Bet patikimu pavyzdžiu jo laikyti negalima, nes duomenų apie

<sup>44</sup> <http://donelaitis.vdu.lt/>, ieškota 2007 m. gruodžio 4 d.

<sup>45</sup> Bet plg. išimtį: *laipstyti, laipsto, laipstė* 'lipinti, daryti, kad liptų' (Nt) : *lįpti, liūpa, lipo*.

<sup>46</sup> Dėl galimos denominatyvinės darybos plg. ir pakankamai paplitusį *narštas* 'nerštas' (MŽ, VI, Lp, K II 3, J.Jabl., PrL, Vlk, Šr).

atematines lytis iš Lazūnų šnektos nėra (čia remiamasi LKŽ<sup>e</sup> (*neŗšti, nerŗėti*), Zinkevičius 1966, 349; LzŽ šis veiksmaŗodis nenurodytas).

**4.7. -oti vediniai.** Baigmenį *-stoti* LKŽ<sup>e</sup> turi 33, o *-ŗstoti* – 18 veiksmaŗodŗių. Iš jų vienas gali būti pamatuotas *-sta* kamieno: ***ilgstoti, -oja*** (nekirŗ.) ‘trukti, delsti, gaiŗti’ (TP 1880,28; refl.: Mit I 79, Kel 1931,85) : *ilgsta, ilgti (ilgti), ilgõ* ‘ilgėti, darytis ilgam’, plg.: *ilgstinti(s), ilgstyti, ilgstuoti* (nekirŗ.). Tiesa, LKŽ<sup>e</sup> visai pagrįstai abejojama, ar čia nereikėtų atstatyti priesagos *-uõti*, plg. *ilgstuõti* straipsnyje teikiamą to paties ŗaltinio (tik kitų metų numerio) būtojo kartinio laiko kamieno lytį *ilgstavę* TP 1881,18.

Dėmesio verti ir keli veiksmaŗodŗiai, regis, turintys savarankiŗką priesagą *-stõti*, plg.: ***iŗŗstõti, -õja***<sup>47</sup> ‘išnaikinti’ (Slk) : (*iŗŗesti, ẽda, ẽde* (formos poŗiũriu galimà ŗasaja su retesniais esamojo laiko kamienais *esti, ẽsta*, bet ją sunku įrodyti), plg. *iŗŗestyti*); ***laipstõti, -oja*** (nekirŗ.) ‘laipioti, lakstyti’ (Dbŗ) : *lip̃ti, lip̃a, lipõ*<sup>48</sup>; ***lakstõti, -õja, -õjo*** ‘skraidyti’ (BB Sir 24,4–5) : *lẽkti, lẽkia, lẽke* (balsių kaitos poŗiũriu vedinį bûtų natũralu sieti su esamojo laiko kamieniu); ***uŗŗirstõti, -õja***<sup>49</sup> ‘uŗŗirti’ (Vp) : (*uŗŗŗirti (ŗir̃ti), ŗŗra* (plg. ir *ŗirsta* J), *ŗĩro*. Kaip atsiradę ŗie veiksmaŗodŗiai, tiksliai pasakyti sunku. Priesagos *-styti* vediniai turi vadinamąjį „pusiau tematinį“ (\**-ã*) kamieną, o čia nurodytieji – priesaginį *-ja* (\**-ãja*). Gali būti, kad tai ta pati kamienų variacija, ŗinoma ir kitų iteratyvų ar faktivyvų daryboje, plg. lie. *mėtyti, méto* greta retesnio *mėtoti, métoja* (refl.: Lz, J; iš- LTR (Pn), refl.: Jnŗk, LTR (Rm), J), la. *mētāt, mētāju*, sl. *mětati, mětajo*; lie. *statyti, stãto* : *statũs (stãtas)*<sup>50</sup> greta *bjauroja* : *bjaurũs (bjaũras)* (Stang 1942, 50, 147t, 156; 1966, 325, 360; Jasanoff 2003, 140t.). Panaŗiai ir ŗalia *iŗŗstõti, -õja, lakstõti, -õja* yra *iŗŗestyti, iŗŗesto* ir *lakstyti, lãksto*, nors *laipstõti, uŗŗirstõti* tikslių atitikmenų neturi (forma panaŗus homonimai *laipstyti*<sup>1</sup> ir *laipstyti*<sup>2</sup> (nekirŗ.) ŗinomi reikŗmėmis ‘lipinti’ (Nt) ir ‘liesti, siekti’ (V.Kudir.)).

**4.8. -uõti vediniai.** Baigmenį *-stuõti* LKŽ<sup>e</sup> turi 91 veiksmaŗodis, iš jų du gali remtis esamojo laiko *-sta* kamienais: ***ilgstuõti*** (nekirŗ.) ‘trukti, delsti,

<sup>47</sup> Esamojo laiko kamieno iliustracinių pavyzdŗių ŗodyne nėra.

<sup>48</sup> Dar plg. vardaŗodŗius *laipstai* (nekirŗ.) ‘laiptai’ (rŗ.), *laipstas* ‘lipimo priemonė, kopėcios’ (J), *laipstũs* ‘laipus’ (LTR (ŗŗ), ŗmk).

<sup>49</sup> Esamojo laiko kamieno iliustracinių pavyzdŗių ŗodyne nėra.

<sup>50</sup> Vieni tyrėjai ŗį veiksmaŗodį laiko denominatyvu (Smoczyński 2001, 102<sup>23</sup>, 207, 409 (tik spėjama, kad vietoj *stataũ* anksčiau buvę \**stačiu* < \**statiju*), Jasanoff 2003, 141), kiti – deverbatiyu (Kortlandt 1989; Schmalstieg 2000, 132). Treti teikia kaip neaiŗkios darybos, bet kauzatyvinės reikŗmės (Stang 1966, 326).



gaišti' (TP 1881,18, LC 1887,16; refl.: 't. p.' rš.) : *ilgsta, ilgti (ilgti), ilgo* 'ilgėti, darytis ilgam', plg.: *ilgstinti, ilgstyti, ilgstoti* (nekirč.); **linkstúoti** 'lankstyti' (Ob; refl.: 't. p.' Kp) : *liňksta, liňkti, liňko*.

Kai kurie veiksmoždziai gali būti padaryti ir iš *-styti* vedinių (bet aiškaus reikšmės skirtumo nematyti, plg. panašius *-(st)auti* atvejus 4.1), pvz.: **grėbstúoti** 'pamažu grėbti, grėbinėti' (J, Skr, Ll; *sugrėbstúoti* 'sugrėbstyti ką nors stambų' J) šalia *grėbst-o, grėbst-ė, grėbsty-ti*<sup>51</sup>; **kvapstúoti** 'sunkiai kvėpuoti, gaudyti kvapą' (rš.) šalia *kvāpst-o, kvāpst-ė, kvapstý-ti* 'sunkiai kvėpuoti, kvėpčioti, gaudyti kvapą'; **lankstúotis** 'lankstyti; vingiuoti' (Pl, Varn; *nulankstúoti* 'nulankstyti' (d.) Vlk) šalia *laňkst-o, laňkst-ė, lankstý-ti*; **žangstúoti** 'žingsniuoti' (NdŽ, N) šalia *žanġst-o, žanġst-ė, žangstý-ti* (plg. *žangstáuti*). Vieno kito vedinio reikšmė nuo *-styti* atitiktens skiriasi, o kartais pastarojo ir nežinoma, plg.: **kilstúoti** intr. 'užtarti, užstoti' (J; *nukilstúoti* 'nueiti kilstuoju, kilojantis' Trk) šalia *kilstyti* tr. 'kilsčioti')<sup>52</sup>; **laipstúoti** 'laipioti, kopinėti' (Pns; *-styti* atitiktens nėra, bet plg. *laipstoti* 4.7); **svarstúoti** 'svyrinėti, siūbuoti' (Kkl; refl.: Ggr; nesangrąžinio *svarstýti* reikšmė 'siūbuoti' nežinoma); **svirstúoti** 'svyruoti, siūbuoti' (Kkl – iš ten pat užrašytas ir *svarstúoti*; *-styti* atitiktens nėra)<sup>53</sup>. Šiais atvejais, kai jau galima skirti savarankišką priesagą *-stuoti*, jos kilmę reikia sieti arba su *-styti* vediniais (pirma buvo daromi formanto *-uoti* veiksmoždziai iš jų, o vėliau abstrahuota ilgesnė priesaga), arba atsižvelgti į denominatyvinės kilmės gali-mybę (*lankst-úoti* : *laňkostas* → *lank-stúoti* : *leňk-ti*, žr. 3).

Baigmenį *-štuoti* turi 112 veiksmoždzių, bet tiesiogiai su *-sta* (*-šta*) kamienais jie nesusiję.

## 5. Išvados.

1. Lietuvių kalboje (tarmėse ir kai kurių raštų kalboje) pasitaiko palyginti retas (archajiškas?) veiksmoždzių darybos procesas, kai vedinys remiasi pamatinio žodžio esamojo laiko kamieniu ir perima formantą *-st-*. Kaip buvo parodyta kitų autorių, lygiai taip pat į vedinius kartais pereina ir intarpas.

<sup>51</sup> Viename pavyzdyje veiksmoždziai skiriami pagal grėbiamo dalyko stambumą: *Maigus sugrėbstúok, o šieną sugrėbstyk* J.

<sup>52</sup> Galima mėginti išvelgti kamieno *kilsta* įtaką, bet *kilstyti* pavyzdžiai tėra žinomi iš raštų (rš.), o *nukilstúoti* gali būti ir okazinis darinys šalia išiktuko, plg. vienintelį teikiamą pavyzdį: *Kilstu, kilstu nukilstavo žiburelis* Trk.

<sup>53</sup> Dėl santykio su kamieniu *svirsta* reikia pasakyti, kad jis žinomas ne tik iš žemaičių, bet ir iš kai kurių aukštaičių tarmių (Klt, Lnkv). Vis dėlto nėra žinių (LKŽ<sup>e</sup>), ar *svirsta* vartojamas ir Kiaukliuose (Kkl).

2. Patikimų pavyzdžių su baigmeniu *-stauti* (*-šstauti*), kurie remtųsi esamojo laiko *-sta* (*-šta*) kamienais, yra 8: *blėstauti, nubostauti, nerimstauti, nirštauti, pýkstauti, širstauti, trókštauti, vargstauti*. Vienas veiksmažodis gali būti ir denominatyvinės darybos ((iš)gąstauti). Keli baigmens *-stauti* veiksmažodžiai turi būti padaryti iš *-styti* vedinių, bet reikšmės skirtumo tarp jų nematyti: *kùrstauti, mąstauti, paikstauti, žangstauti* šalia *kùrstyti, mąstýti, páikstyti (paikstýti), žangstýti* (plg. *-(st)uoti*).

3. Priesagos *-enti* vedinių, pamatuotų *-sta* kamienų, yra 3: *birstėnti* (kauzatyvas), *blėstėnti, rūkstėnti*. Vienas mažybinės reikšmės veiksmažodis elementą *-st-* yra gavęs iš pamatinio *-styti* vedinio: *kapstėnti* (: *kapstýti*).

4. Priesagos *-ėti* veiksmažodžių, kurių kilmė sietina su *-sta* kamienais, yra 8: *drįstėti, -ėja; išgąstėtis, -ėjasi* (gali būti ir denominatyvas); *numirštėti, -ėja; plūstėti, plūsta; rūkstėti, -ėja; smilkstėti, smilksta; spurstėti, spūresta; várgstėti, -ėja*. Dalis jų gali būti ne tikri dariniai, o tik perdirbiniai, suformuoti *-sta* kamienų pagrindu pagal *tekėti, tēka* modelį (pvz.: *plūstėti, plūsta, smilkstėti, smilksta, spurstėti, spūresta*). Kai kuriais atvejais išvelgtinas rėmimasis 3 asmens atematinėmis lytimis, plg.: *susičiaustėti, -i; nerštėti, -ėja; perštėti, peršti; ráustėti, -ėja; prisėrgstėti, -ėja*. Savarankišką priesagą *-stėti* galima mėginti išvelgti veiksmažodžiuose *jaustėti, -ėja* (: *jaūsti*), *kaustėti, káusta* (*-ti, -ėja*) (: *káuti*).

5. Iš gausių priesagos *-inėti* vedinių 6 yra tiesiogiai susiję su *-sta* kamienais: *dilbstinėti, dygstinėti, mirštinėti, plūstinėti, snūstinėti, virstinėti*. Kai kuriais atvejais elementas *-st-* perimamas iš pamatinių *-styti* vedinių (darybos reikšmė aiškiai kartotinė, ilgesnės trukmės ar mažybinė – tuo šie dariniai skiriasi nuo panašių *-auti, -uoti* vedinių), plg. *dangstinėti, graibstinėti, krapštinėti* greta *dangstýti, graibstýti, krapštýti*. Vienur kitur išvelgtina savarankiška priesaga *-stinėti* (nėra *-styti* atitikmens): *glustinėti, paleistinėti, knistinėti, persiverstinėti*.

6. Priesagos *-inti* vediniai, pamatuoti *-sta* kamienų, yra 4: *birstinti, ilgstinti pùrstintis, virstinti*. Pirmieji trys (*ilgstinti* su abejone) yra kauzatyvai, o *virstinti* turi kartotinę reikšmę. Vienas veiksmažodis elementą *-st-* yra perėmęs iš pamatinio *-styti* vedinio: *išlakstinti* : *išlakstýti*. Kai kuriais atvejais šalia *-styti* dėl tam tikrų priežasčių yra atsiradusių variantų su *-stinti*, plg.: *kvāpstinti, pjāustinti, vārstinti* greta *kvapstýti, pjāustyti, vārstyti*.

7. Baigmens *-styti* veiksmažodžių interpretacija problemiška, nes kai kur gali būti tikra priesaga *-styti*, o sąsaja su *-sta* kamieniu – tik atsitiktinė, plg.: *džiaustyti* ('džiovinti'), *gąstýtis, gramstýti, ilgstyti, kraupstytis, raibstytis, (ne)įrimstyti (-ija), nurimstyti, slūgstyti, svaigstytis*. Patikimesniais laikytini atvejai, kurių darybos

reikšmė kauzatyvinė (ji tikriems *-styti* vediniams nebūdinga) – tai *džiaustyti* (greta tokios pačios formos iteratyvo), *nurimstyti*, *slūgstyti*. Galbūt vienas kitas vedinys susijęs ir su atematinėmis 3 asmens lytimis, bet tai įrodyti sunku, plg.: *dúostyti*, *išėstyti*, *gelbstytis* ir kt. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš visų straipsnyje analizuotų veiksmažodžių, tiesiogiai siejamų su *-sta* kamienais, tik *-styti* baigmens grupėje yra 2 pavyzdžiai su balsių kaita: *gramstyti* ir *džiaustyti* (bet jie gali turėti ir priesagą *-styti* su jai būdinga šaknies apofonija).

8. Nėra nė vieno patikimo priesagos *-oti* pavyzdžio, sietino su pamatiniu *-sta* kamienu (vienintelis *ilgstoti* greičiausiai taisytinas į *ilgstuoti*). Tiesa, yra veiksmažodžių, kurie atrodo turintys savarankišką priesagą *-stoti*, *-stoja*: *išėstoti* (plg. *išėstyti*), *laipstoti*, *lakstoti* (plg. *lakstyti*), *užžirstoti*. Gali būti, kad jie atspindi iteratyvų ir faktityvų daryboje žinomą kamienu variaciją *\*-ā / \*-āja*.

9. Priesagos *-uoti* vediniai, kuriuos tiesiogiai galima sieti su *-sta* kamienais, yra du: *ilgstuoti*, *linkstuoti*. Kitus baigmens *-stuoti* veiksmažodžius greičiausiai reikia kildinti iš *-styti* vedinių (nors reikšmės skirtumo nematyti, plg. *-(st)auti*): *grėbstuoti*, *kvapstuoti*, *lankstuočius*, *žangstuoti* šalia *grėbstyti*, *kvapstyti*, *lankstyti(s)*, *žangstyti*. Vienur kitur, atrodo, skirtina savarankiška priesaga *-stuoti* (*-styti* atitikmenų nėra arba jų reikšmės skiriasi): *kilstuoti*, *laipstuoti*, *svarstuoti*, *svirstuoti*.

10. Deverbatyvinei priesagos *-styti* kilmės hipotezei pateikta medžiaga duoda papildomą argumentą, kad jos šalininkų spėjamas darybos procesas lietuvių kalbos veiksmažodžių daryboje iš tikrųjų egzistuoja. Kita vertus, tie duomenys nepaneigia ir denominatyvinės šio formanto kilmės galimybės.

## LITHUANIAN SECONDARY VERBS BASED ON PRESENT STEMS IN *-sta*

### Summary

Lithuanian has a number of deverbative formations which are clearly based on present stems, cf.: *ded-ėklė* 'good layer (about hens)' : *dėd-a* 'lays', *dúod-ingas* 'open-handed, generous', *duod-imas* 'giving' : *dúod-a* 'gives', *verd-ėnė* 'spring' : *vėrd-a* 'boils', *es-imas* 'being' : *es-ù* 'I am', *ės-ti* 'is, are', *tek-imas* 'rising (of the sun)' : *tėk-a* 'flows, runs; rises (the sun)' (beside *tekėti*, *-ėjo* and *tekėjimas*), *liūp-alas* 'sticky material' : *li-ūm-p-a* 'sticks', *skrand-nūs* 'good flyer' : *skre-ūn-d-a* 'flies', *kánk-inti(s)* 'to give enough, to satisfy' : *(pa)ka-ūn-k-a* 'suffices', *tė-n-k-inti* 'to satisfy' : *(už)te-ūn-k-a* 'suffices', *trunk-imas* 'delaying'

: *tru-ñ-k-a* ‘lasts, delays’, etc. (Būga 1959, 446; Urbutis 1978, 191, 197; Ambrazas 1993, 21-25).

This paper presents examples of Lithuanian secondary verbs based on present stems in *-sta*, cf. *pýkst-auti* ‘to be angry’ : *pýkst-a* ‘is angry’. These formations represent a rare (archaic?) derivational process and they can be used to support the hypothesis of the deverbative origin of suffix *-styti* (Latvian *-stīt*). The proponents of this hypothesis believe that present stems in *-sta* provided bases for some formations in *-yti* (*-o*, *-é*) which were later resegmented and gave rise to new suffix *-styti* (*-sto*, *-sté*), cf.: *lankst-yti* : *liñkst-a* → *lank-stýti* : *leñk-ti* (U1’janov 1888, 210; Leumann 1942, 125; Vaillant 1966, 364; Smoczyński 1987, 203). On the other hand, the data presented in this paper still do not exclude the possibility of denominal origin of *-styti* (Leskien 1884, 443; Johanson 1893, 502; Endzelin 1922, 641; Skardžius 1943, 538; Stang 1942, 149; cf. Jasanoff 2003, 141).

All material was excerpted from the electronic edition of “Lietuvių kalbos žodynas” (<http://www.lkz.lt>) and arranged according to suffixes.

The class of verbs in *-auti* has 8 formations which are based on the stems in *-sta*: *bléstauti* ‘to burn lightly, to be burning down’ : *blésta* ‘burns down’, *nubostauti* ‘to ask for something in a bothersome way’ : *nubósta* ‘gets bored, becomes boring’, *nerimstauti* ‘to be bored, to wander’ : *nerimsta* ‘is not calm’, *nirštauti* ‘to be (slightly) angry’ : *niřšta* ‘is angry, rages’, *pýkstauti* ‘to be angry’ : *pýksta* ‘is angry’, *řirstauti* ‘to rage’ : *řirřta* ‘rages’, *trókřstauti* ‘to desire’ : *trókřsta* ‘desires’, *vargřstauti* ‘to live in trouble, to have difficulties’ : *vařgřta* ‘lives in poverty, takes trouble’.

The class in *-enti* provides 3 examples: *birstéti* ‘to scatter, to strew (slightly)’ : (dialectal) *birsta* ‘pours out (intr.)’ (therefore, the formation is causative), *bléstéti* ‘to burn slightly, to go out’ : *blésta* ‘burns down’, *rükstéti* ‘to emit smoke little by little’ : *rũksta* ‘emits smoke’.

The formations in *-éti* based on the stems in *-sta* are the following: *drįstéti*, *-éja* ‘to dare’ : *drįsta* ‘dares’, *numirřstéti*, *-éja* ‘to die (about animals)’ : *numirřsta* ‘dies’, *plústéti*, *plústa* ‘to talk nonsense’ : *plústa* ‘talks nonsense’, *rükstéti*, *-éja* ‘to emit smoke’ : *rũksta* ‘emits smoke’, *smilkstéti*, *smilksta* ‘to burn without fire, to smoulder’ : *smilksta* ‘smoulders’, *spurstéti*, *spursta* ‘to flounder’ : *spursta* ‘flounders’, *vargřstéti*, *-éja* ‘to live in trouble, to have difficulties’ : *vařgřst-a* ‘lives in poverty, takes trouble’. It is possible that in some cases the verbs were not really derived, but rather reshaped according to the model of *tekéti*, *téka* (the inflectional stems in *-st-(a)* became lexical), e. g. *ték-a* : *smilkst-a*, *tek-é-ti*, *-éjo* : x, x = *smilkst-é-ti*, *-é-jo*. A number of similar remodelings or derivations are also based on 3 person athematic forms reinterpreted as the members of *i* stem paradigms, cf.: *susičiąustéti*, *-i* ‘to cough’ : *susičiąust-i* ‘coughs’, *ráustéti*, *-éja* ‘to weep’ : *ráust-i* ‘weeps’, *prisérgstéti*, *-éja* ‘to watch over, to guard’ : *prisérgst-i* ‘watches over, guards’.

The class in *-inéti* provides 6 formations directly derived from the stems in *-sta*: *dilbstinéti* ‘to loiter, to hang around’ : *dilbsta* ‘loiters’, *dygřtinéti* ‘to shoot, to start to grow little by little’ : *dýgřta* ‘starts to grow’, *mirřtinéti* ‘to die constantly (about a moderate

number of deaths occurring during a certain period of time)' : *mīršta* 'dies', *plūstinēti* 'to wander' : *plūsta* 'wanders', *snūstinēti* 'to walk sleepy' : *snūsta* 'snoozes', *virstinēti* 'to fall down repeatedly, to sway' : *viršta* 'falls down'.

The class in *-inti* has 4 verbs based on the stems in *-sta*: *bīrstinti* 'to scatter, to strew (slightly)' : (dialectal) *bīrsta* 'pours out (intr.)', *īlgstinti* 'to linger, to delay' : *īlgsta* 'becomes long', *pūrstintis* 'to put on airs' : *puřsta* 'swells', *virstinti* 'to come swaying' : *viršta* 'falls down'. One should note that at least two formations are causative (*bīrstinti* and *pūrstinti*).

The formations in *-yti* possibly based on the stems in *-sta* are the following: *džiāustyti* 'to dry (trans.)' : *džiūsta* 'dries (intr.)' (cf. iterative *džiāustyti* 'to hang out to dry' : *džiāuti* 'idem'), *gqstytis* 'to be afraid' : *gqsta* 'becomes frightened', *gramstyti* 'to plunge (repeatedly)' : *grīmzta* 'sinks, plunges', *īlgstyti* 'to become long' : *īlgsta* 'becomes long', *raibstyti* 'to be dazzled' : *raibsta* 'is dazzled', (*ne*)*īrīmstyti* (*-ija*) '(not) to calm down (intr.)' : *nerīmsta* 'is not calm', *nurīmstyti* 'to calm down (trans.)' : *nurīmsta* 'calms down', *slūgstyti* 'to make (swelling) go down' : *slūgsta* '(swelling) goes down', *svaigstyti* 'to wander' : *svaigsta* 'to start feeling dizzy, to become delirious'. A number of these verbs can also be simple derivations in *-styti*, but at least causative cases (*džiāustyti*, *nurīmstyti*, *slūgstyti*) are more reliable examples as this meaning is not typical for the formations in *-styti*.

There are no good examples of verbs in *-oti* which could be based on the present stems in *-sta*. However, one should note that there is a small group of verbs which seem to have an independent suffix *-stoti*, *-stoja*, cf. *išėstóti* (the present stem is not attested) 'to wipe out' : (*iš*)*ėsti*, *ėda*, *ėdė* 'to eat away'; *laipstoti*, *-oja* 'to climb, to fly (repeatedly)' : *līpti*, *līpa*, *līpo* 'to climb', *lakstóti*, *-ója* 'to fly about' : *lėkti*, *lėkia*, *lėkė* 'to fly', *užžirstóti* (the present stem is not attested) 'to become covered by falling particles' : (*už*)*žirti* (*žirti*), *žyra* (also *žirsta*), *žiro* 'to fall, to scatter'. These examples could reflect a well known variation of present (factitive and iterative) stems in *\*-ā* and *\*-āja* (cf. Lith. *mėtyti*, *mėto* beside *mėtoti*, *mėtoja* (rare), Latv. *mētāt*, *mētāju*, OCS *mětati*, *mětajo*, Lith. *statyti*, *stāto* : *statūs* (*stātas*) beside *bjauroja* : *bjauriūs* (*bjaūras*)).

There are 2 formations in *-uoti* which can be directly related to the base stems in *-sta*: *īlgstuoti* 'to linger, to delay' : *īlgsta* 'becomes long', *linkstuoti* 'to bend (intr.)' : *liñksta* 'bends'.

## LITERATŪRA

Ambrazas Saulius 1993, *Daiktavardžių darybos raida*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Андронов 1999 – Алексей В. Андронов, *Сопоставительная грамматика литовского и латышского языков*. Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук, Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет.

Andronov Aleksey 2000, Some remarks on the system of Lithuanian and Latvian conjugation, *Linguistica Baltica* 8, 35–47.

Bezenberger Adalbert 1877, *Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache auf Grund litauischer Texte des XVI. und des XVII. Jahrhunderts*, Göttingen: Verlag von Robert Peppmüller.

BRMŠ 4 – Norbertas Vėlius (red.), *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai 4: XVIII amžius*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Brugmann Karl 1916, *Vergleichende Laut-, Stammbildungs- und Flexionslehre nebst Lehre vom Gebrauch der Wortformen der indogermanischen Sprachen*, Bd. 2, Teil 3, Lieferung 1, Strassburg: Karl J. Trübner.

Būga Kazimieras 1959, *Rinktiniai raštai 2* (red. Zigmas Zinkevičius), Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Endzelin Jānis 1922, *Lettische Grammatik*, Riga: Kommissionsverlag A. Gulbis.

Endzelīns Jānis 1951, *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.

Jakulis Erdvilas 2004, *Lietuvių kalbos tekėti, teka tipo veiksmažodžiai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla (*Baltistica* 38).

Jasanoff Jay H. 2003, *Hittite and the Indo-European verb*, New York: Oxford University Press.

Jaunius Kazimieras 1911, *Lietuویų kalbos gramatika*, Peterburgas: Mokslų Akademijos Spaustuvėje.

Johanson Karl Ferdinand 1893, Eine analoge Neubildung der verbalflexion im aind. und balt.-slavischen, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 32, 434–513.

Kazlauskas Jonas 1968, *Lietuویų kalbos istorinė gramatika*, Vilnius: Mintis.

Kortlandt Frederik 1989, Lithuanian *statyti* and related formations, *Baltistica* 25(2), 104–112.

Leskien August 1884, *Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen*, Leipzig: S. Hirzel.

Leumann Manu 1942, Idg. *sk* im Altindischen und im Litauischen (3. Die litauischen *st*-Praesentien), *Indogermanische Forschungen* 58, 113–130.

LIV<sup>2</sup> — *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen* (unter der Leitung von Helmut Rix), Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2001.

LKA 3 – Kazys Morkūnas (red.), *Lietuویų kalbos atlasas 3: Morfologija*, Vilnius: Mokslas, 1991.

Michelini Guido 1997, *Simono Vaišnoro 1600 metų Žemczuga Theologischka ir jos šaltiniai*, Vilnius: Baltos lankos.

Ostrowski Norbert 2006, *Studia z historii czasownika litewskiego. Iterativa. Denominativa*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Otrębski Jan 1965, *Gramatyka języka litewskiego 2: Nauka o budowie wyrazów*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Pakalniškienė Dalia 1993, *Lietuویų kalbos intarpiniai ir sta kamieniai veiksmažodžiai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Pakerys Jurgis 2003, Dėl lietuvių kalbos mišriųjų veiksmažodžių kamienų santykių ir darybos, *Baltistica* 37(2), 233–244.

Palionis Jonas 1967, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis.

Sabaliauskas Algirdas 1957, Atempatiniai lietuvių kalbos veiksmažodžiai, In *Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 77–114.

Schmalstieg William R. 2000, *The historical morphology of the Baltic verb*, Washington D.C.: Institute for the Study of Man.

Skardžius Pranas 1943, *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius.

Smoczyński Wojciech 1987, On the Balto-Slavic present stems in *-dō*, *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 48, 197–212 (= Smoczyński 2003b, 42–51).

Smoczyński Wojciech 1995, Etimologijos pastabos IV: lie. *váikščioti*, *Baltistica* 30(1), 41–43 (= Smoczyński 2001, 338–340).

Smoczyński Wojciech 1998, Problematyka etymologiczna sufiksów *-dyti* i *-styti*, In Regina Venckutė (red.), *Jono Kazlausko diena: istorinės gramatikos dalykai. Tarptautinės konferencijos programa ir tezės. 1998 m. lapkričio 6 d.*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 29–32 (= Smoczyński 2001 414–417).

Smoczyński Wojciech 2001, *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Smoczyński Wojciech 2003a, Neopierwiastki litewskie na *-s-*, *Acta Linguistica Lithuanica* 49, 103–129.

Smoczyński Wojciech 2003b, *Studia Balto-Słowiańskie* 2, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Stang Christian S. 1942, *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo: I kommisjon hos Jacob Dybwad.

Stang Christian S. 1966, *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.

Ul'janov 1888 – Григорий Ульянов, *Основы настоящего времени въ старо-славянскомъ и литовскомъ языкахъ*, Варшава.

Urbutis Vincas 1978, *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslo.

Vaillant André 1966, *Grammaire comparée des langues slaves 3: Le verbe*, Paris: Klincksieck.

Zinkevičius Zigmantas 1966, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.

Jurgis PAKERYS

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lietuva

[jurgis.pakerys@flf.vu.lt]